

Hentet på: <http://www.hartungs.dk/Psykologi/ondskabstyper.html>

Ondskabstyper >>

Instrumentel ondskab er, hvis man bevidst gør noget ondt for at opnå noget andet, dvs. når det onde er et middel til at opnå et mål. Målet kan være godt, ondt eller værdineutralt. Hitlers mål fx var at skabe et tysk tusindårsrige og skabe 'Lebensraum' for den ariske race. Han satte sin egenkærlighed højere end moralloven. Moralloven er en lov, som gives af vores fornuft (dvs. dét vi får skyldfølelse over, at tilsidesætte/overtræde).

Den store moralfilosof Immanuel Kant skelner mellem **tre grader af instrumentel ondskab**. Den første grad af ondskab er **svaghed/skrøbelighed**, hvor man ikke lever helt op til de ellers gode intentioner, man har.

Anden grad er **urenhed**, hvor man ikke altid lader sig motivere af moralen alene.

Den tredje grad er **ondsindethed/fordærvethed**. Når man denne grad, har man tendens til at vælge det onde og sætte sig selv højere end moralloven. Det kalder Kant for det radikale onde (dvs. roden til alt ondt), og han mener, at ethvert menneske har tilbøjeligheder til at afvige fra moralloven.

De to første grader er uoverlagte, men den tredje grad af ondskab er helt bevist.

Kant mener, at vi har et ansvar for at forbedre os, så vi begår færre onde handlinger.

Dæmonisk ondskab er når man gør noget ondt, *fordi* det er ondt, dvs. når ondskaben er målet i sig selv. Det er den mest sjældne form for ondskab – man kan argumentere for, om den overhovedet findes, for kigger man nærmere på den dæmoniske ondskab (set fra gerningsmandens side), ser man, at der ofte er en anden motivation for den ondskabsfulde handling, som så kommer til udtryk som dæmonisk ondskab. Derfor er det, der ser ud som dæmoniske ondskab i virkeligheden oftest en variant af den instrumentelle ondskab.

Den norske filosof Lars Fr. Svendsen mener, at den onde gør ondt, fordi han vil opnå et gode enten for sig selv eller en gruppe. Kant mener, at det simpelthen ikke er muligt for mennesket at vælge det onde kun af hensyn til det onde selv. I stedet vælger vi det onde af hensyn til kærlighed til os selv på bekostning af andre – en instrumentel ondskab.

Idealistisk ondskab opstår, når man gør noget ondt i den tro, at man gør noget godt. For en idealist kan det ligefrem være moralsk påbudt at udføre en ond handling i det, der ses som en god sags tjeneste, men typisk mener den idealistiske onde, at han er god og hans ofre er onde.

En meget væsentlig del af vores identitetsdannelse består af vores gruppetilhørsforhold. Vi skelner ofte mellem 'os' og 'dem'. Kategoriseringen af, hvor man hører til, foretages ofte på grund af nærmest ubetydelige egenskaber som fx hvilket foldeboldhold, man holder med. 'Os' og 'dem'-modsætningen kan føre til ven/fjende-modsætningen, som er den stærkeste gruppering.

Menneskets tendens til at skabe mening og foretage strukturering i binære begrebspar fører desværre ofte til, at der ikke bliver plads til nuanceringer. Sammen med vores store ønske om at kontrollere og fjerne ondskaben fører dette igen til, at vores forestillinger om det ondes ophav bliver forkert. Fordi vi ikke opfatter os selv som onde, er de onde er altid 'de andre'.

Men hvis vi placerer skylden og ansvaret for det onde særlige steder, sker der det, Ernest Becker kalder en fetichering af ondskaben, og vi kommer til at se det onde de forkerte steder og tillægger 'de andre' moralske onde egenskaber som sjældent har hold i virkeligheden, fordi gruppen har en paranoid logik. Selve forestillingen om det onde kommer til at føre til ondskab. I vores forsøg på at fjerne ondskab fra verden, bringer vi den selv ind på et helt forkert grundlag.

Og da selvstændig refleksion kan fremstå som illoyalt over for gruppen, har vi problemet: En folkemængde uden samvittighed. Ingen mener at have det moralske ansvar. Fravær af tænkning og opgivelse af identitet er forbundet – og det kan have uhyggelige konsekvenser, hvis man er medlem af en intolerant gruppe.

Dét, at 'de andre' er onde, betyder nemlig ikke nødvendigvis, at 'vi' er gode...

Den dumme ondskab opstår, når man handler uden at reflektere over, om det man gør, er godt eller ondt. Den jødisk-amerikanske filosof Hannah Arendt kalder denne form for ondskab det ondes banalitet, og hun så det personificeret af nazisten Adolf Eichmann. Med det banale mener Arendt det overfladiske, og hun så Eichmann som en person uden dybde, uden personlighed, uden moral.

Eichmann vidste udmærket godt, hvad der var rigtigt og forkert. Han udtalte under retssagen mod ham, at Holocaust var den mest monstrøse handling, verden havde set, men han mente ikke, at han selv var skyldig. Han havde bare fulgt ordre som en god bureaukrat (og soldat) nu engang skal gøre.

Dietrich Bonhoeffer, som blev henrettet for meddelagtighed i attentatet på Hitler i april 1944, gør opmærksom på, at dumhed er et sociologisk problem frem for et psykologisk, fordi dumhed oftere forekommer hos mennesker, der er en del af et 'kammeratskab', dvs. mere eller mindre frivilligt medlem af en gruppe. Han skriver også, at det lige frem ser ud til at være en psykologisk-sociologisk lov, at "enhver stærk ydre politisk eller religiøs magtudfoldelse slår en stor del af menneskene med dumhed", fordi menneskene pga. det overvældende indtryk af magtudfoldelsen bliver frataget deres indre selvstændighed og bliver til et viljesløst instrument. Bonhoeffer anfører også, at magthaverne har brug for dumheden for at kunne regere. Lad det være en opfordring til refleksion!

Forskellen mellem Arendts og Bonhoeffers opfattelser er, at sidstnævnte opfatter den onde som en slags offer for omstændighederne, mens Arendt mener, det skyldes tankeløshed og manglende klogskab. Det er vigtigt at fremhæve, at der med 'dumhed' altså ikke menes manglende intelligens.